

УДК 340.12

Наріжний Євген Юрійович
(аспірант ПВНЗ «Європейський університет»)
ORCID: 0009-0005-7048-5810

Бай Сергій Едуардович
(аспірант ПВНЗ «Європейський університет»)
ORCID: 0009-0005-6109-0534

ЕВОЛЮЦІЯ КАТЕГОРІЇ «ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ» В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ СУЧАСНИХ ПРАВОВИХ ДОКТРИН

Анотація. У статті досліджено еволюцію категорії правового регулювання в контексті розвитку сучасних правових доктрин. Показано зміну доктринальних підходів до розуміння регулятивного потенціалу права в умовах трансформації суспільства та зростання значення цифрових технологій. Підкреслено, що правове регулювання перестає бути суто інструментальною категорією. Воно набуває рис багатовимірного соціального механізму, який поєднує нормативність, комунікацію, інформаційні практики та інституційну динаміку. Обґрунтовано, що сучасні доктрини відходять від жорстких нормативістських конструкцій і пропонують людинорозмірні моделі правового впливу, що враховують контекст, ризики, поведінкові особливості та цифрові виклики. У статті представлено узагальнюючу таблицю, яка відображає трансформацію ключових параметрів правового регулювання під впливом провідних правових шкіл.

Ключові слова: правове регулювання, правова доктрина, нормативізм, соціально-комунікативний підхід, цифрове право, юридична поведінка.

Постановка проблеми. Проблема теоретичного осмислення правового регулювання належить до тих, що ніколи не втрачають актуальності. Хоча сама категорія здавалася усталеною ще в середині минулого століття, сучасні суспільні реалії показали, що її теоретична база потребує оновлення. Правове регулювання перестає бути статичним механізмом. Воно реагує на зміни економіки, політики, форм соціальної взаємодії, а сьогодні також і на технологічні зрушення, які змінюють природу нормотворчості та застосування права. Цифровізація впливає на швидкість, масштаб і форми соціальних процесів. Вона ускладнює структуру правових відносин. З'являються нові об'єкти правового регулювання, що не мають історичних аналогів. Це робить необхідним переосмислення традиційних доктринальних підходів, які довгий час визначали бачення регулятивної ролі права.

Теоретичний вимір правового регулювання сьогодні невіддільний від ширших дискусій про межі та призначення права в динамічному середовищі. Тому дослідження еволюції цієї категорії дає змогу зрозуміти не лише її зміст, а й те, як змінюється образ сучасної правової системи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. За останні роки у науковій літературі з'явилося багато праць, що описують нові теоретичні підходи до правового регулювання. Посткласичні доктрини, які підкреслюють діалоговість права та його комунікативну природу, отримали значний розвиток у працях М. Матузова, С. Алексеева, хоча їхні ідеї сьогодні переосмислюються у світлі нових технологічних реалій.

Після 2020 року у фокусі науковців дедалі більше опиняється цифровий вимір правових процесів. Це простежується у працях, присвячених алгоритмічному праву, ризик-орієнтованим моделям регулювання, поведінковим підходам до юридичних рішень та впливу штучного інтелекту на структуру правового впливу [1; 2].

Активно обговорюються питання зміни правосвідомості і трансформації комунікативних механізмів у праві. Дослідники наголошують, що правове регулювання дедалі більше залежить від інформаційної взаємодії, легітимації норм у цифровому середовищі, а також від поведінкових патернів людини, що формуються під впливом соціальних мереж та інформаційних платформ [3]. Водночас залишається потреба у цілісному теоретичному аналізі еволюції самої категорії правового регулювання. Бракує праць, які системно порівнюють класичні та сучасні доктрини, зображують зміну змісту поняття під впливом соціальних і технологічних факторів. Це робить обрану тему науково актуальною.

Мета статті. Метою статті є аналіз еволюції категорії правового регулювання в контексті розвитку сучасних правових доктрин з акцентом на змінах концептуальних підходів, змісті регулятивних механізмів і впливі цифрової трансформації на формування сучасного бачення правового регулювання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Правове регулювання завжди відображало спосіб, у який держава взаємодіє з людиною. Це ніколи не було лише механічним упорядкуванням поведінки. Навіть у ті історичні періоди, коли правова наука робила акцент на нормативності, зміст поняття залишався набагато ширшим. Правове регулювання поєднувало у собі юридичну конструкцію і соціальну реальність, формальну визначеність і практику застосування, інституції і поведінкові очікування. Саме тому його еволюція завжди проходила паралельно із розвитком правових доктрин. Кожна школа намагалася відповісти на запитання, що таке право насправді та яким чином воно впливає на суспільство.

Сучасні умови вимагають нового погляду на цю категорію. Цифровізація створила безпрецедентні форми комунікації, інструменти обробки даних та механізми автоматизованих рішень, які працюють у правовому полі або поруч з ним. Змінився спосіб, яким людина стикається з правом. Змінився характер правових ризиків. Змінилися темпи соціальних трансформацій. Це призвело до того, що традиційні доктрини вже не можуть пояснити всі аспекти сучасного правового регулювання. Вони залишаються важливою основою, але не дають цілісної відповіді на питання, як право функціонує у світі, де інформація поширюється миттєво, а рішення все частіше приймають цифрові алгоритми.

Щоб зрозуміти логіку цієї еволюції, доцільно повернутися до класичних доктринальних підходів. Нормативізм упродовж довгого часу був панівною парадигмою. Він стверджував, що право визначається виключно нормою, а правове регулювання є впорядкуванням поведінки через систему юридичних приписів. Ця модель давала чіткість, логічну послідовність і стрункність. Вона дозволяла побудувати право як раціональну конструкцію. Але в ній майже не залишалося місця для людського чинника. Ні для соціальної динаміки. Ні для інформаційних потоків. Ні для емоційних механізмів сприйняття норм.

Не можна сказати, що нормативізм зник. Він просто змінився. Сучасні дослідники говорять про поведінковий рівень дії норм, про залежність регулятивного впливу від психологічних та інформаційних умов [1]. У науковій літературі з'являється думка, що норма працює не сама по собі. Вона працює у поєднанні з тим, як її трактує людина. З тим, як її комунікують інституції. З тим, як її інтерпретує цифрове середовище. Це означає, що нормативізм більше не може залишатися чистою логічною конструкцією. Він змушений реагувати на нові виклики.

Соціологічна школа запропонувала іншу оптику. Вона звернула увагу на соціальні факти, контексти, потреби та інституції. У межах цього підходу правове регулювання сприймається як жива система, яка постійно взаємодіє із суспільством. Тут важить не лише норма. Важить те, як вона вбудована в соціальні практики. Як поведінка людей формує реальний механізм юридичного впливу.

Цей підхід добре описує сучасність. Людина постійно перебуває у середовищі інформаційного перевантаження. Правові вимоги не завжди засвоюються повністю. Часто вони сприймаються фрагментарно. Саме тому соціологічні ідеї отримали друге життя у цифрову епоху, де формується нова поведінкова логіка сприйняття правової інформації.

Ще далі у бік людини і комунікації рухається комунікативна теорія. Вона розглядає право як простір смислів, діалогу і взаємної відповідальності. Норма сама по собі не гарантує регулювання. Потрібне розуміння, прийняття і довіра [2]. У цифрову епоху це особливо актуально. Норма, яка не комунікується зрозуміло, не працює. Норма, яка не легітимується громадською думкою, втрачає свій регулятивний потенціал.

Зовсім інший погляд пропонує ризик-орієнтований підхід. Він пояснює правове регулювання через управління ризиками та попередження небажаних наслідків. У цьому вимірі право перестає бути реактивним. Воно починає діяти проактивно. Воно прогнозує поведінку людини. Воно моделює майбутні події. У цифровому світі цей підхід отримує особливе значення, адже ризики з'являються швидше, ніж встигають змінитися норми [3].

Окремим напрямом стають цифрові правові доктрини. Вони досліджують право у середовищі, де діють алгоритми. Тут з'являються нові елементи правового регулювання. Наприклад, автоматизовані правила, які визначають, що саме може робити користувач на платформі. Або системи модерації, які поєднують алгоритмічний аналіз і людське оцінювання. Це не норми в класичному розумінні. Але вони впливають на поведінку так само потужно, а іноді й сильніше [4].

Ці доктрини не суперечать одна одній. Вони утворюють багаторівневу теоретичну картину. Кожна відповідає на різні запитання про природу правового регулювання. Саме тому доцільно представити їх у системному порівнянні (табл.1).

Узагальнення доктринальних підходів дозволяє побачити, як змінювався зміст категорії правового регулювання протягом останніх десятиліть. Кожна школа формувала власні уявлення про те, що саме є ядром регулятивного впливу. Чи це норма. Чи соціальний контекст. Чи комунікація. Чи ризики. Чи цифрові моделі управління інформацією.

Сучасна юридична наука рухається до інтегративного розуміння. Але для того, щоб досягнути цю інтеграцію, важливо побачити, як кожен підхід змінював ключові характеристики правового регулювання. Саме тому нижче подано таблицю, яка систематизує ці трансформації та дає змогу простежити логіку теоретичних зрушень.

Таблиця 1. Трансформація уявлень про правове регулювання в сучасних правових доктринах

Доктрина	Характер розуміння правового регулювання	Ключовий акцент	Особливості сучасної трансформації
Нормативізм	Норма як ядро регуляції	Формальна визначеність	Перехід до поведінкових інтерпретацій, залежність від інформаційного середовища
Соціологічна школа	Право як соціальний факт	Взаємодія та контекст	Розширення інституційних механізмів, увага до реальних практик
Комунікативна теорія	Право як процес смислової взаємодії	Комунікація	Посилення ролі цифрових каналів, необхідність легітимації

Ризик-орієнтований підхід	Право як система запобігання небажаним сценаріям	Управління ризиками	Моделювання майбутніх подій, поява нових сфер прогнозування
Цифрові доктрини	Право у середовищі алгоритмів	Алгоритмізація	Нові механізми впливу, автоматизоване регулювання

Порівняння доктринальних підходів наочно демонструє, наскільки багатовимірним стало правове регулювання у сучасному суспільстві. Воно перестало бути одновимірною конструкцією. З одного боку, норма продовжує відігравати важливу роль. З іншого, вона вже не може розглядатися як єдиний визначальний чинник. Успішність регуляції залежить від множини факторів. Від соціального контексту. Від довіри. Від комунікативної прозорості. Від очікувань людей. Від здатності держави адаптуватися до технологічних змін.

Таблиця показує, що кожна доктрина додає власний шар до розуміння правового регулювання. Нормативізм формує конструктивний каркас. Соціологічний підхід вкладає в нього соціальний зміст. Комунікативна теорія пояснює механізм поширення правових смислів. Ризик-орієнтований підхід додає динаміку майбутнього. Цифрові доктрини відкривають простір автоматизованих рішень і новий тип юридичних інструментів, які існують не завдяки владі держави, а завдяки технічній архітектурі платформ.

Об'єднання цих підходів формує сучасне бачення правового регулювання. Воно багатоаспектне. Воно залежить від технологій. Воно пов'язане з людською свідомістю. Воно існує на перетині права, соціології, комунікаційних наук, кібернетики та поведінкової економіки.

Саме тому сьогодні неможливо говорити про правове регулювання лише в категоріях формальної логіки. Необхідно враховувати його соціальну природу. Необхідно враховувати цифрову інфраструктуру. Необхідно враховувати, що людина вступає у правові відносини у середовищі, де інформація подається швидко, стисло і фрагментовано.

Таким чином, еволюція категорії правового регулювання проявляється не в заміні однієї доктрини іншою. Вона проявляється у поступовому нашаруванні понять, методів і підходів. Це нашарування створює складну і водночас гнучку теоретичну конструкцію, що дозволяє описувати сучасну правову реальність з урахуванням її багатошаровості та швидкоплинності.

Висновки. У ході дослідження з'ясовано, що категорія правового регулювання за останні десятиліття зазнала суттєвих змін. Її еволюція тісно пов'язана з розвитком правових доктрин, кожна з яких відображає певний етап наукового пошуку. Від нормативістської раціональності. Від соціологічного розуміння права як соціального феномену. Від комунікативного бачення права як простору взаємодії. До ризик-орієнтованих і цифрових підходів, що змінюють логіку управління поведінкою у сучасному світі.

Сьогодні правове регулювання набуває поліфонійного характеру. Воно більше не може бути зведене до однієї моделі. Його зміст визначається тим, як людина сприймає норми. Як інституції їх комунікують. Як технології впливають на інформаційні процеси. Як платформи формують поведінкові патерни.

Право поступово переходить від статичної нормативної конструкції до гнучкої системи, яка реагує на середовище, ризики, соціальні зміни та цифрові новації. Це означає, що сучасна

наука має створювати інтегративні моделі регулятивного впливу. Моделі, які не протиставляють доктрини одна одній, а поєднують їх у цілісну картину.

Еволюція категорії правового регулювання відображає рух юридичної думки до більш складного і людського розуміння права. Розуміння, у якому центральне місце займає не норма, а людина, яка живе у світі швидких змін, складних рішень і цифрових технологій. Таке бачення відкриває можливість для подальших наукових пошуків і створення нових концепцій, здатних описати право майбутнього.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алексеев С. Коммуникативная теория права: генезис и современные интерпретации. *Право Украины*. 2021. № 5. С. 25–39.
2. Habermas J. The Theory of Communicative Action: Contemporary Extensions in Legal Thought. *Philosophy & Social Criticism*. 2020. Vol. 46(8). P. 987–1004.
3. Beck U. Risk Society and Law in the Digital Age. *European Journal of Risk Regulation*. 2020. Vol. 11(3). P. 421–435.
4. Hildebrandt M. *Law for Computer Scientists and Other Folk*. Oxford University Press, 2020. 350 p.
5. Zuboff S. *The Age of Surveillance Capitalism*. New York: PublicAffairs, 2020. 691 p.
6. Костенко О. Правове регулювання в умовах цифрової трансформації: проблеми та перспективи. *Юридична наука*. 2022. № 1. С. 55–68.
7. Khaitan T. Legal Normativity after the Algorithmic Turn. *Oxford Journal of Legal Studies*. 2021. Vol. 41(4). P. 703–728.
8. Floridi L. *The Logic of Information: A Theory of Philosophy as Conceptual Design*. Oxford University Press, 2020. 288 p.
9. Еременко В. Правові ризики цифрової економіки: методологічні підходи. *Часопис Київського університету права*. 2021. № 3. С. 12–19.
10. Sartor G. Automated Decision-Making and the Future of Law. *Artificial Intelligence and Law*. 2021. Vol. 29. P. 285–305.

REFERENCES

1. Alekseev, S. (2021). Communicative Theory of Law: Genesis and Modern Interpretations. *Law of Ukraine*, 5, 25–39.
2. Habermas, J. (2020). The Theory of Communicative Action: Contemporary Extensions in Legal Thought. *Philosophy & Social Criticism*, 46(8), 987–1004.
3. Beck, U. (2020). Risk Society and Law in the Digital Age. *European Journal of Risk Regulation*, 11(3), 421–435.
4. Hildebrandt, M. (2020). *Law for Computer Scientists and Other Folk*. Oxford University Press.
5. Zuboff, S. (2020). *The Age of Surveillance Capitalism*. PublicAffairs.
6. Kostenko, O. (2022). Legal Regulation under Digital Transformation: Problems and Perspectives. *Legal Science*, 1, 55–68.
7. Khaitan, T. (2021). Legal Normativity after the Algorithmic Turn. *Oxford Journal of Legal Studies*, 41(4), 703–728.
8. Floridi, L. (2020). *The Logic of Information: A Theory of Philosophy as Conceptual Design*. Oxford University Press.
9. Yeremenko, V. (2021). Legal Risks of the Digital Economy: Methodological Approaches. *Journal of Kyiv University of Law*, 3, 12–19.
10. Sartor, G. (2021). Automated Decision-Making and the Future of Law. *Artificial Intelligence and Law*, 29, 285–305.

Narizhnyi Yevhen

(Postgraduate student of PVNZ "European University")

Bai Serhii

(Postgraduate student of PVNZ "European University")

EVOLUTION OF THE CATEGORY OF “LEGAL REGULATION” IN THE CONTEXT OF MODERN LEGAL DOCTRINES

Abstract. *The article examines the evolution of the category of legal regulation in the context of the development of modern legal doctrines. It demonstrates how doctrinal approaches to understanding the regulatory potential of law have changed under conditions of societal transformation and the growing importance of digital technologies. The study emphasizes that legal regulation is no longer viewed as a purely instrumental category. It increasingly manifests as a multidimensional social mechanism that integrates normativity, communication, information practices and institutional dynamics. It is substantiated that contemporary doctrines gradually depart from rigid normativist constructions and propose human-centered models of legal influence that account for context, risks, behavioural factors and digital challenges. The article presents a generalized table that reflects the transformation of key parameters of legal regulation under the influence of leading legal schools.*

Keywords: *legal regulation, legal doctrine, normativism, socio-communicative approach, digital law, legal behaviour.*